

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการจัดและปัญหาการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในการเสนอทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร
2. องค์ประกอบของหลักสูตร
3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
4. การนำหลักสูตรไปใช้
5. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
6. หลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533

7. หลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533
8. การเตรียมการจัดหลักสูตร
9. การดำเนินการจัดหลักสูตร
10. การติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

สมิทร คุณานุก (2523) ได้ให้ความหมายหลักสูตรไว้ 2 ระดับ คือ

1. หลักสูตรในระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้
2. หลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะ เป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม

เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง อนุกรมโครงร่างของการเรียนอย่างกว้าง ๆ การกำหนดสาระของหลักสูตรในแง่ต่าง ๆ โครงสร้างลักษณะเนื้อหาในหลักสูตร แนวทางการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน หลักสูตรจะเป็นการประเมินผลว่าทั้งการเลือกและโครงสร้างใช้ได้หรือไม่ และหลักสูตรคือเกณฑ์ประเมินผลสำหรับการสอน

กรมวิชาการ (2521) ให้ความหมายกว้าง ๆ ว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่เรียน จัดให้กับนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ มีทักษะ เกิดความคิดและทัศนคติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ธำรง บัวศรี (2532) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง บรรดามวลประสบการณ์ทุก ๆ อย่างที่โรงเรียนจัดให้นักเรียน

สวัสดิ์ จงกล (2521) ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา แนวทางดำเนินงาน เนื้อหาสาระ ซึ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวว่า หลักสูตร มีความหมายกว้างขวางตามแต่ผู้ใช้จะเข้าใจ และหมายถึงอะไรบ้าง บางครั้งการกล่าวถึงหลักสูตรจึงยากแก่การที่เข้าใจได้ตรงกัน เช่น หลักสูตร หมายถึง

1. รายวิชาที่ทางโรงเรียนกำหนดสอนและรวมทั้งวัสดุหลักสูตรอื่น ๆ
2. รายวิชาที่จัดสอนให้กับเด็ก
3. รายวิชาที่โรงเรียนเปิดสอน
4. การวางแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งทางโรงเรียนจัดเสนอแนะขึ้นไว้

และตามความหมายที่กว้างในการจัดการศึกษา ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า ประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็กเรียน เพื่อให้เด็กเรียนได้เรียนรู้และการพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่โรงเรียนปรารถนา และหลักสูตรที่คิสนั้น ควรจะต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ของผู้เรียนอันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด

ชวาล แพร์ทกุล (2518) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นผู้กำหนดขนาด ระดับ และทิศทางของการศึกษาให้ครูเป็นผู้ดำเนินการตามหลักสูตร จึงมีความสำคัญเหมือนคัมภีร์ของการสอน การปรับปรุงและทุกเรื่องของการศึกษา

Carter V. Good (1973) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษา เป็นต้น ความมุ่งหมายของหลักสูตรในข้อนี้ หมายถึงหลักสูตรเป็นวิชา ๆ

ประการที่ 2 หลักสูตร คือ คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้มีความรู้ขั้น หรือให้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อในทางอาชีพต่อไป ความหมายในข้อนี้หมายถึง หลักสูตรทั้งฉบับ รวมทุกวิชาเข้าด้วยกัน

ประการที่ 3 หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียน และสถาบันการศึกษา ความหมายในข้อนี้หมายถึงหลักสูตรทั้งฉบับ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่ง และประสบการณ์อีกส่วนหนึ่ง

กาญจนา คุณารักษ์ (2527) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ว่า หลักสูตรเป็นข้อกำหนด เป็นโครงการ เป็นกิจกรรม เป็นประสบการณ์ ดังนั้น ถ้าจะเปรียบหลักสูตรก็เหมือนกับเข็มทิศในการเดินเรือ หรือหลักสูตรเป็นพาหนะที่จะนำการศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ถ้าไม่มีหลักสูตรก็เปรียบเสมือนเรือเดินทะเลไม่มีหางเสือ สุกแต่เรือจะไป บังคับไม่ได้ หลักสูตรมีส่วนช่วยทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง ช่วยพัฒนาการศึกษา ผู้มีส่วนช่วยในการจัดหลักสูตรควรจะได้พิจารณาถึงการที่จะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการรู้จักตนเอง ค้นพบตัวเอง มีความรับผิดชอบ และแปลความคิดไปสู่การกระทำอย่างรอบคอบ ในแนวความคิดที่เรียกว่า คิดเป็นและทำเป็น หลักสูตรเป็นรูปแบบของการสื่อสารความรู้ การแปล การถ่ายทอด และการใช้ประสบการณ์ การศึกษาอย่างมีหลักการ

ธีรยุทธ์ เส้นวงศ์ ณ อยุธยา (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายอย่างไร จะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อย่างไร

และจะใช้อะไรเป็นเครื่องวัดแสดงได้ว่าบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้

3. ในระดับโรงเรียน หลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู เพราะหลักสูตรจะบอกให้ครูรู้ว่า จะสอนให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมอะไร จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไร และจะต้องวัดผลประเมินผลการเรียนอย่างไร

4. หลักสูตรเป็นมาตรฐานการศึกษา คือ สถาบันการศึกษาจะต้องจัดการศึกษาให้ถึงมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้เหมือนกัน

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง

2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

3. หลักสูตรเป็นเอกสารบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม

4. หลักสูตร เป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาด้วย

5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวก และควบคุม ดูแล ติดตามผล ให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย

6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดหมายของการศึกษา

7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นในรูปใด

8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลังซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูง

จากความหมายและความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าว พอสรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง มวลความรู้ ประสบการณ์และกิจกรรมทั้งหมดที่จัดไว้อย่างเป็นระบบให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ทั้งในและนอกโรงเรียน หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการเรียน การสอน เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการศึกษาของประเทศที่จัดให้แก่เยาวชน เน้นหนัก ไปในทางใด ในแง่ของความรู้ การเสริมสร้างทักษะ และทัศนคติ อันมีผลโดยตรงต่อตัวเด็กและ สังคม

องค์ประกอบของหลักสูตร

Taba (1962) กล่าวว่า หลักสูตรไม่ว่าจะออกแบบอย่างไรก็ตาม ควรมีองค์ประกอบ อย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสำหรับแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาหลักสูตรในรูปขององค์ประกอบแล้ว จะมี 4 องค์ประกอบ คือ

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

องค์ประกอบทั้ง 4 อย่างนี้ จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และแต่ละองค์ประกอบก็มีอิทธิพลของกัน และกันด้วย

กมล สุกประเสริฐ (2517) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร โดยเน้นที่กระบวนการเรียนการสอน โดยมุ่งที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ที่วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ

1. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. การประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญและขาดไม่ได้จะต้องมีอย่างน้อย 6 อย่าง คือ

1. จุดหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียนรู้
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

กรมวิชาการ (2522) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า ประกอบด้วย

1. จุดหมาย คือ ความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม
2. หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
3. โครงสร้าง คือ กลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร
4. จุดประสงค์ของการเรียนรู้แต่ละรายวิชา หมายถึง ความรู้ ทักษะ หรือทัศนคติบางประการโดยเฉพาะรายวิชานั้น ๆ ซึ่งนักเรียนจะต้องรู้ ต้องมี หรือต้องปฏิบัติให้ได้
5. เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งกำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้น ๆ อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้
6. สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติตามที่ต้องการ
7. วิธีสอน การสอนย่อมช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น
8. การประเมินผล คือ เมื่อสอนไปแล้วจะต้องวัดดูว่านักเรียนได้เกิดมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะตามนัยของจุดประสงค์การเรียนรู้เพียงใดหรือไม่ และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไป

สังค อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า หลักสูตรที่ดีควรจะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. เหตุผลและความจำเป็นหรือความเป็นมาของหลักสูตร
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งควรมีจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ

3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและวิชาการในชุมชน
6. การประเมินผล

บุญมี เฌรยอค (ม.ป.ป.) ได้สรุปว่า องค์ประกอบของหลักสูตรควรประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. จุดหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาของหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

โดยสรุป จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้วนั้น นักการศึกษาที่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ ควรประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างและ เนื้อหาของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

สุมิตร คุณานุก (2523) ได้กล่าวว่า กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย กิจกรรมหลัก 5 ประเภท คือ

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. การนำเอาหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

สังัก อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายครอบคลุมถึงการร่าง หลักสูตรขึ้นมาใหม่ และการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นด้วย และเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตร ควรมีขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรแม่บท เพื่อนำไปใช้โดยแพร่หลายทั้งระบบการศึกษา เป็นหลักสูตรที่ได้ทำการยกร่างและได้ผ่านการทดลอง และทดสอบ จนแน่ใจว่าสามารถนำไปใช้ได้โดยทั่วไปซึ่งมีขั้นตอนที่ต้องกระทำดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร
2. กำหนดจุดหมายของหลักสูตร
3. กำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. กำหนดจุดประสงค์ของวิชา
5. เลือกเนื้อหา
6. จัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
7. กำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
8. กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน

ไทเลอร์ (1950) ได้เสนอรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร โดยตั้งเป็นคำถามไว้

4 ข้อ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องจัดให้แก่เด็ก
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะพิจารณาได้อย่างไรว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

โดยสรุป จากแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่จะต้องดำเนินการต่อเนื่องสัมพันธ์กันเป็นวัฏจักร ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกันว่าควรประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย

ของหลักสูตร การเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดทำหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้

สุมิตร คุณานุก (2523) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียน และครู นำเอาโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มเหล่านั้นไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งรวมถึงการบริหารงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและนักเรียนสามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และหัวใจของการนำเอาหลักสูตรไปใช้ คือ การสอน และบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในขั้นนี้ก็คือ ครู โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน
3. การดำเนินการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ได้ให้ความเห็นว่า การนำหลักสูตรไปใช้ มีองค์ประกอบบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 กลุ่ม ที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ คือ ครูใหญ่ ครูประจำชั้น และชุมชน หรือผู้ปกครอง โดยครูใหญ่จะเป็นผู้มีบทบาทมากเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร จะต้องทำการศึกษาหลักสูตรให้ชัดเจน เพื่อที่จะจัดวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรดังต่อไปนี้

1. การเตรียมวางแผนการใช้หลักสูตรใหม่
2. การเตรียมจัดการอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน
5. การจัดบริการวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครองและคณะกรรมการศึกษา
7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเลือกสรรโครงการกิจกรรม

เสริมหลักสูตร

8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า หลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนทฤษฎี การนำไปใช้เปรียบเสมือนภาคปฏิบัติ จะต้องควบคู่และสอดคล้องกันฉันใด หลักสูตรและการนำไปใช้ก็ต้องสอดคล้องกันฉันนั้น

สังข์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การใช้หลักสูตร มีงานหลักอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร
 - 1.1 งานเตรียมบุคลากร
 - 1.2 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร
 - 1.3 การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร
 - 1.4 การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
 - 2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
 - 2.2 การจัดทำแผนการสอน
 - 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร
 - 3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร
 - 3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

จากแนวคิดดังกล่าว นักการศึกษาที่มีความเห็นสอดคล้องกันโดยสรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรจากภาคทฤษฎีไปสู่ภาคปฏิบัติ ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด รวมถึงการจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน ตลอดจนพัฒนาการสอนของครู ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ผู้บริหารควรให้การสนับสนุนในการจัดทำแผนการสอน แนวการสอนและคู่มือครู จัดบริการด้านบุคลากร สื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่ต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนครูผู้สอนก็ต้องร่วมมือร่วมใจกันจัดทำแผนการสอน แนวการสอนและคู่มือครู เพื่อเป็นแนวทางใช้หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ และมีความสามารถผลิตและใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนอย่างชำนาญ ตลอดจนไม่หาคำความรู้ความชำนาญในวิทยาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น การเข้าอบรม สัมมนา และศึกษาต่อในสาขาที่ต้องการ เป็นต้น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตรไว้ดังนี้

หลักการ

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
2. เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพ หรือการศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

จุดหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงาน ตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชน และครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ
2. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ

4. มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
5. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำ
ให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
6. มีทัศนคติที่ต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความ
สามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัด และความสนใจของตนเอง
7. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการ
และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอ
แนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอด
จนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

โครงสร้าง

1. วิชาบังคับ จำนวน 57 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่รายวิชาต่อไปนี้
 - 1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 39 หน่วยการเรียนรู้

ภาษาไทย	12 หน่วยการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์	9 หน่วยการเรียนรู้
คณิตศาสตร์	6 หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	3 หน่วยการเรียนรู้
ศิลปะศึกษา	3 หน่วยการเรียนรู้
 - 1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้

สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	6 หน่วยการเรียนรู้
การงาน	6 หน่วยการเรียนรู้
2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่ม
วิชาต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.1 กลุ่มวิชาภาษา

ภาษาไทย

ภาษาต่างประเทศ

2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์

คณิตศาสตร์

2.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

2.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลากร

พลานามัย

ศิลปศึกษา

2.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

การงาน

อาชีพ

3. กิจกรรม ได้แก่กิจกรรมต่อไปนี้

3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรม
ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ กิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือ
ผู้นำเพื่อประโยชน์ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ ต่อภาค และกิจกรรมอื่น ๆ อีก 1 คาบ
ต่อสัปดาห์ ต่อภาค

3.2 กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการ
เรียนรู้ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ ต่อภาค

3.3 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ ต่อภาค
หมายเหตุ ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธ ให้เลือกเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ในกลุ่มวิชาสังคม
ศึกษา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปี

หลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายให้สถานศึกษาจัดให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคน ได้เรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นไปนั้น บัดนี้ หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ในส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้จัดทำเรียบร้อยแล้ว ซึ่งมีผลให้ใช้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 เป็นต้นไป ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 132/2534 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 โดยมีหลักการและเจตนารมณ์ของหลักสูตร ดังต่อไปนี้

หลักการของหลักสูตร

หลักการของหลักสูตร มุ่งจัดให้นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับได้เรียนพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาตนและสังคมให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข รวมทั้งต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักการพระพุทธศาสนา ให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ให้เป็นพลเมืองที่มีศีลธรรมประจำใจ

หลักสูตรพระพุทธศาสนา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ

1. เนื้อหาสาระภาคความรู้
2. การฝึกอบรม กาย วาจา และใจ อันเป็นภาคปฏิบัติ
3. การวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติ

หลักในการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา นั้น นอกจากจะคำนึงถึงเวลาเรียนแล้ว ยังได้จัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับ โดยเรียงลำดับตามความยากง่าย เป็นไปตามขั้นตอนของการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 จึงได้กำหนดไว้ว่า ควรให้เรียนหัวข้อใดก่อน-หลังตลอด 3 ปี ในแต่ละระดับ

เป้าหมายและเจตนารมณ์ของหลักสูตร

ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ให้จัดการเรียนการสอนรายวิชาละ 2 คาบ/สัปดาห์/ภาค นั้น เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ได้ทั้งความรู้และ

ได้ปฏิบัติจริง สามารถนำหลักสูตรไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้มีสาระสำคัญ 2 ส่วน คือ

ส่วนที่เป็นเนื้อหา มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ควรจะรู้ ในฐานะที่เป็น พุทธศาสนิกชน ซึ่งจะมีลักษณะเป็นความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย และเรื่องที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติ มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักนำความรู้ใน เนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมที่ได้เรียนมาไปใช้ในสถานการณ์ที่เป็นจริงของชีวิต และสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ ทางวัตถุ และทางสังคม โดยเน้นวิธีเรียนวิธีสอนที่ยกเอาเป้าหมายหรือปัญหา เป็นตัวตั้ง ให้ผู้สอนช่วยกระตุ้นหรือชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต รู้จักแก้ปัญหา หรือหาทางให้ บรรลุผลตามที่มุ่งหมายด้วยการนำเอาหลักธรรมที่ได้ศึกษาเป็นแนวทางในการคิดพิจารณา อันจะเป็น การฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น รวมทั้งฝึกหาความรู้และฝึกลงมือกระทำ

การเรียนการสอนในส่วนที่ 2 นี้ เป็นส่วนที่เสริมคุณค่าใช้ควบคู่กับส่วนที่เป็น เนื้อหาในลักษณะที่เป็นบูรณาการ มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะอยู่ร่วมกัน ในสังคมด้วยดี ร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสังคมที่ดี โดยใช้จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นแกน หรือเป็นหลักที่จะบูรณาการ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิธีปฏิบัติให้บรรลุตามจุดหมาย ในท่ามกลางสภาพ ความเป็นจริงที่มีการประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ให้ ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรม ชนบธรรมเนียม ประเพณี และการดำรงชีวิตของคนไทย สามารถดำเนินชีวิตอย่างประสานกลมกลืน เป็นประโยชน์ต่อสังคม และมีความสุข การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา ดังกล่าวแล้ว มุ่งบูรณาการทั้ง 4 ด้าน คือ

1. มุ่งให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และชี้แจงลักษณะที่น่าสมัยในหลัก พระพุทธศาสนา
2. มุ่งสนองความต้องการและช่วยแก้ปัญหาของบุคคลและสังคม
3. จัดให้มีระบบการฝึกหัดอบรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา
4. ให้มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยในสังคมที่แวดล้อม ตัวเด็ก และพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเน้นเนื้อหาสาระสำคัญ และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

หลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533

จุดประสงค์

1. เพื่อให้เกิดศรัทธา ซาบซึ้ง และสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนา และเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย
2. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพุทธประวัติและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง
3. เพื่อให้มีทักษะในการคิดและการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถเลือกสรรคุณธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
4. เพื่อให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
5. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติศาสนพิธีได้อย่างถูกต้อง

โครงสร้างวิชาเลือกเสรี

ส.018	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส.019	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส.0110	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส.0111	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส.0112	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส.0113	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

จากโครงสร้างของหลักสูตร จะเห็นว่ารายวิชาพระพุทธศาสนาทั้ง 6 รายวิชาที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ของกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ได้ถูกกำหนดให้เป็นวิชาเลือกในกลุ่มวิชาเลือกเสรี ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคนได้เรียนอย่างต่อเนื่องทุกภาคเรียน

การอนุมัติการจบหลักสูตร

การอนุมัติการจบหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับคำอธิบายเพิ่มเติมในคู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2534 ดังนี้

ข้อ 13. การอนุมัติการจบหลักสูตร

13.1 ผู้เรียนที่จะได้รับการพิจารณาอนุมัติให้จบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

13.1.1 ต้องเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรี ตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง จำนวน 90 หน่วยการเรียนรู้ และทุกรายวิชาต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน

โครงสร้างหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 ประกอบด้วยวิชาบังคับ 57 หน่วยการเรียนรู้ และวิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ ผู้ที่จะจบหลักสูตรนี้ได้จะต้องเรียนรายวิชาต่าง ๆ ให้ครบตามโครงสร้างของหลักสูตร และต้องปฏิบัติตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธทุกคน จะต้องเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนา ภาคเรียนละ 1 รายวิชา ตลอด 3 ปี นอกจากนั้นทุกรายวิชาที่เรียนตามโครงสร้าง จะต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน คือ ต้องได้ระดับผลการเรียน 0 - 4 จะมีผลการเรียน "ร" หรือ "มส" ไม่ได้ เพราะ "ร" และ "มส" ไม่ถือว่าเป็นระดับผลการเรียน ฉะนั้น หากผู้เรียนมีผลการเรียน "ร" และ "มส" ติดอยู่แม้เพียง 1 รายวิชา ก็ถือว่าไม่จบหลักสูตร

แนวทางการนำหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไปใช้

". . . โรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ของกรมวิชาการ และโรงเรียนในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ ที่ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ให้ใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 1194/2534 ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 พร้อมกันทุกชั้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 เป็นต้นไป หากนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขาดความรู้พื้นฐานในบทเรียนเรื่องใด ให้ครูผู้สอนทบทวน หรือมอบหมายให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง หรือจัดทำบทเรียนเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอย่างแท้จริง

เนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การจัดรายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นั้น กำหนดให้เรียนตามหัวข้อเรื่องทั้ง 8 หัวข้อ มีขอบข่ายเนื้อหาสาระ และจุดเน้นของการเรียนรู้แตกต่างกันไปในแต่ละหัวข้อ ของแต่ละวิชา จุดเน้นบางเรื่องต้องการให้รู้ในเรื่องเดียวกันตลอดทุกชั้น ดังนั้น เนื้อหา

สาระจะเหมือนกันตลอด แต่การกำหนดกิจกรรมจะแตกต่างกันไป ตามวัย และความจำเป็นของผู้เรียนในแต่ละระดับ เช่น หน้าที่ชาวพุทธ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา จุดเน้นในแต่ละหัวข้อจะกระจายให้เห็นตลอดตามแนวนอนซึ่งเป็นชั้นเรียน เช่น ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ คังรายละเอียดของเนื้อหาของหลักสูตรพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

กรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตรพระพุทธศาสนา

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา
2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง
3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
4. พระสงฆ์และการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์
5. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธ-

ศาสนา

6. หน้าที่ชาวพุทธ
7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา
8. มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

โดยมีอัตราเวลาเรียนแต่ละระดับ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 แยกเป็นรายวิชา ดังต่อไปนี้

รายวิชา ส.018 พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หัวข้อเรื่อง ดังนี้

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (8 คาบ) จุดเน้นของหัวข้อนี้คือ ให้อูู้ถึงประโยชน์ของศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย และความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ

2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง (4 คาบ) จุดเน้น คือให้มีความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติของพุทธสาวก พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ และชาวพุทธตัวอย่าง จิตตะคหบดี เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองและสังคม

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (8 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระรัตนตรัย และไตรสรณคมน์ พร้อมทั้งนำหลักธรรมในเรื่อง โอวาท 3 เบญจศีล เบญจธรรม และหิริโอตตัปปะ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

4. พระสงฆ์และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (2 คาบ) จุดเน้นคือให้มีความรู้ ความเข้าใจถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระศาสนา และการปฏิบัติคนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในสังฆารณะ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

5. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (3 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการอ่านภาษาบาลี เพื่อใช้ประโยชน์ในการอ่านพุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา บทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งส่วนตนและต่อบิคามารดา รวมทั้งให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำศัพท์ภาษาบาลีที่ใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่า "ศรัทธา"

6. หน้าที่ชาวพุทธ (1 คาบ) จุดเน้น คือให้เข้าใจถึงความหมายและหน้าที่ของผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชน ว่าต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณี พิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา รวมทั้งเผยแผ่และปกป้องพระศาสนา สามารถปฏิบัติหน้าที่ส่วนตนในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (4 คาบ) จุดเน้น คือให้รู้ความหมาย และประโยชน์ของการฝึกสมาธิ โดยให้ฝึกการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ เพื่อให้เกิด ปัญญาตามหลักปัญญา 3 ข้อ คือ สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ภวานามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติ) มุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อ พัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่าน และเป็นนักฟังที่ดี

8. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้น คือเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม ตามมรณาทชาวพุทธ ในเรื่องมรณาทในการรับประทานอาหาร มรณาทในการเคารพ (การ ลุกขึ้น ยืนตรง การโค้งคำนับ การไหว้ การกราบ) มรณาทในการยืน รวมทั้งรู้จักปฏิบัติ ศาสนพิธีในเรื่องการจัดโต๊ะหมู่บูชา การจุดธูปเทียน การอาราธนาศีล การสมาทานศีล และ การปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาด้วย

รายวิชา ส.019 พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หัวข้อเรื่องดังนี้

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (2 คาบ) จุดเน้น คือเพื่อให้ เข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย และเป็นสภาพ แวดล้อมที่กว้างขวาง และครอบคลุมสังคมไทย

2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาวพุทธตัวอย่าง (4 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พระอานนท์ ชาวพุทธ ตัวอย่าง พระเจ้าสุทโธทนะ และเจ้าหญิงมัลลิกา เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่าน เหล่านี้มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (8 คาบ) จุดเน้น คือให้มีความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมในเรื่องสติสัมปชัญญะ บุพการีและกตัญญูกตเวที ชันติโสรัจจะ และอิทธิบาท 4 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนและสังคม

4. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (2 คาบ) จุดเน้น คือให้เข้าใจถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และการปฏิบัติตนที่ เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในที่สาธารณะ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

5. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (9 คาบ) จุดเน้น คือให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของพระไตรปิฎก ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก คำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่า "มานะ" รู้หลักการอ่านภาษาบาลีในทศสวมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี คำในพุทธศาสนสุภาษิต และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้น มาเป็นเครื่องเตือนสติในการประพฤติปฏิบัติ ทั้งในส่วนของตน และต่อบิฑามารดา

6. หน้าที่ชาวพุทธ (1 คาบ) จุดเน้น คือให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา ว่าผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรม และประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา โดยสามารถปฏิบัติหน้าที่ส่วนตนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม อย่างสม่ำเสมอจนเป็นกิจนิสัย

7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (4 คาบ) จุดเน้น คือให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญา ฝึกหัดการฝึกสมาธิเบื้องต้นตามหลักอานาปานสติ เช่น ให้กำหนดลมหายใจเข้า - ออก เป็นคู่ โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่านและเป็นนักฟังที่ดี

8. มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้น คือเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธ ในเรื่องการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ (การไปหาพระสงฆ์ที่วัด การไปพบพระสงฆ์) มรรยาทในการเดิน และศาสนพิธีในเรื่องการถึงไตรสรณะ การอาราธนาพระปริตร การอาราธนาธรรม และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส.0110 พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หัวข้อเรื่องดังนี้

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้น คือให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง (4 คาบ) จุดเน้น คือให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธจริยา (โลกัตถจริยา ญาตัตถจริยา พุทธัตถจริยา) ประวัติพุทธสาวก พระราहुล ชาวพุทธตัวอย่าง นางจุฬาสัทธา และกุมภโฆสก เศรษฐี เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้น มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (10 คาบ) จุดเน้น คือให้มีความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมในเรื่องอริยสัจ 4 ทุจริต 3 สุจริต 3 และบุญกิริยาวัตถุ 3 มาเป็น สิ่งเตือนสติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือหลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัติสิ่ง เหล่านี้ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม
4. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (2 คาบ) จุดเน้น คือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคณ 9 (เรื่องของเหตุ 4 ประการ ได้แก่ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบและปฏิบัติสมควร) และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ใน ศาสนพิธีทั่วๆ ทั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ
5. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (3 คาบ) จุดเน้น คือ ให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาบาลี ที่นำมาใช้ในทาง พระพุทธศาสนา เช่นคำว่า "อิจฉา" รู้หลักการอ่านภาษาบาลี คำในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี พุทธศาสนสุภาษิต และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติในการคบหามิตร
6. หน้าทีชาวพุทธ (1 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพุทธ- ศาสนิกชนที่ดี คือต้องศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณี พิธีกรรมตามวันสำคัญของ ศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา ตลอดจนสามารถชี้แนะแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง
7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (4 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ตระหนักถึง ประโยชน์ของสมาธิ และการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา และเพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิด้วย การให้กำหนดนับลมหายใจเป็นเลขเดียว โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการ อ่านและเป็นนักฟังที่ดี
8. มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสม ตามมรรยาทชาวพุทธ ในเรื่องการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ (เช่น การต้อนรับพระสงฆ์ การให้ที่นั่งแก่ พระสงฆ์) และมรรยาทในการคลานและเดินเข้า ศาสนพิธีในเรื่องการทำบุญตักบาตร การถวาย ภัตตาหาร การถวายสังฆทาน การถวายผ้าอาบน้ำฝน ผ้าจ่านำพรรษา และการปฏิบัติตนอย่าง ถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส.0111 พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (2 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยที่เป็นมรดกและเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง (4 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติพุทธสาวิกา พระเชมาเถรี ชาวพุทธตัวอย่าง ฉัตตปาณิและนางวิสาขา เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (8 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมในเรื่องพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ขรราวาสธรรม 4 และอบายมุข 4 มาเป็นสิ่งที่เตือนสติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือหลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัตินั้น เพื่อพัฒนาตนและสังคม

4. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (2 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพระสงฆ์ในสังฆคณ 9 (เรื่องของผล 5 ประการ ได้แก่ เป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชา เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ เป็นผู้ควรแก่การทำบุญ เป็นผู้ควรแก่การกราบไหว้ และเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม) และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่วัด ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

5. ภาษาบาลี พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (9 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของพระไตรปิฎก ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก คำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่า "สมณะ" รู้หลักการอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี คำในพุทธศาสนสุภาษิต และนำพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นเครื่องเตือนสติในการคบมิตร

6. หน้าที่ชาวพุทธ (1 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี คือต้องศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา ตลอดจนสามารถชี้แนะแนวทางปฏิบัติต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (4 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา และเพิ่มกิจกรรมการฝึกสมาธิ โดยการให้กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่อง โดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด โดยมุ่ง

ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่านและเป็นนักฟังที่ดี

8. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสม ตามมรณาทชาวพุทธ ในเรื่องมรณาทในการปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ (การรับ-ส่งของกับพระสงฆ์) มรณาทในการนั่ง มรณาทในการรับ-ส่งของจากผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสมากและอาวุโสน้อย ศาสนพิธี ในเรื่องการทอดผ้าป่า การทอดกฐิน และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส.0112 พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หัวข้อเรื่อง ต่อไปนี้

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในโลก และความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง (6 คาบ) จุดเน้นคือ ให้สามารถวิเคราะห์พุทธประวัติ ในเรื่องการแสวงหาความรู้ วิชิติก พุทธคุณ อธิปาทิหารีย์ และพุทธจริยาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (8 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมในเรื่องมิตรแท้มิตรเทียม 4 การวะ 6 อกุศลมูล 3 กุศลมูล 3 มาเป็นสิ่งเตือนสติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือหลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัตินั้นเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (2 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ได้แก่ ศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สั่งสอนและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตนได้เหมาะสมต่อพระสงฆ์ในศาสนพิธีที่บ้าน ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

5. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลี และคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (3 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น คำว่า "โมโห" รู้หลักการอ่านภาษาบาลี และอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนพิธี คำในพุทธศาสนสุภาษิต และนำพุทธศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติเพื่อให้เกิดปัญญา

6. หน้าที่ชาวพุทธ (1 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่ชาวพุทธที่มีต่อพระพุทธศาสนาว่า ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติตามหลักธรรม และประพฤติศีลธรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่และปกป้องพระศาสนา โดยสามารถคิดวิเคราะห์ วิจัย และกำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และต่อสังคมได้อย่างถูกต้อง

7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (4 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ตระหนักถึงประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา โดยการกำหนดครุหลุมหายใจเข้า-ออก ทุกขณะอย่างต่อเนื่อง โดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด และให้ปฏิบัติจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่าน และเป็นนักฟังที่ดี

8. มรรยาทชาวพุทธ ศาสนพิธีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสมตามมรรยาทชาวพุทธ ในเรื่องมรรยาทในการพูด มรรยาทในการฟัง มรรยาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ศาสนพิธีในเรื่องพิธีบรรพชา พิธีอุปสมบทและการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

รายวิชา ส.0113 พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 8 หัวข้อ ดังนี้

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา (2 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม และความสงบสุขแก่โลก

2. พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง (4 คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพุทธบริษัท (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ที่มีต่อตนเองและสังคม ประวัติชาวพุทธตัวอย่าง พระเจ้าอโศกมหาราช อนุาถบดินทกเศรษฐี และนางอุตตรา เพื่อนำแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของท่านเหล่านั้นมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (8 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมในเรื่องจักร 4 ทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 สัปปริสธรรม 7 และมรรคมืองค์ 8 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ (2 คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม (เป็นผู้นำทางความคิด เป็นผู้นำทางปัญญา เผยแผ่ และบำรุงรักษาพระพุทธศาสนา) และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ ในศาสนพิธีที่บ้าน ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

5. พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา (9 คาบ) จุดเน้นคือ ให้มีความรู้ ความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาพระไตรปิฎก ข้อความน่ารู้ในพระไตรปิฎก คำศัพท์ภาษาบาลีที่นำมาใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่นคำว่า "สันโดษ" รู้หลักการอ่านภาษาบาลีในบทสวดมนต์ที่ใช้ในศาสนาพิธี และคำในพุทธศาสนสุภาษิต ตลอดจนนำพุทธ-ศาสนสุภาษิตเหล่านั้นมาเป็นเครื่องเตือนสติเพื่อให้เกิดปัญญา

6. หน้าที่ชาวพุทธ (1 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของ หน้าที่ชาวพุทธที่พึงมีต่อพระพุทธศาสนา ว่าผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนจะต้องมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ ปฏิบัติ ตามหลักธรรม และประเพณีพิธีกรรมตามวันสำคัญของศาสนา เผยแผ่ และปกป้องพระศาสนาโดย สามารถคิดวิเคราะห์ วิจาร์ณ และกำหนดแนวทางในการเลือกปฏิบัติของตนเอง และต่อสังคมได้ อย่างถูกต้อง

7. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา (4 คาบ) จุดเน้นคือ ให้ตระหนักถึง ประโยชน์ของสมาธิและการเจริญปัญญาเหมือนรายวิชาที่ผ่านมา โดยการกำหนดรู้ลมหายใจเข้า - ออกทุกขณะอย่างต่อเนื่อง โดยไม่คิดฟุ้งซ่านไปถึงเรื่องอื่นใด และให้ปฏิบัติจนเกิดทักษะในการปฏิบัติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความจำ มีนิสัยรักการอ่าน และเป็นนักฟังที่ดี

8. มรณาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (6 คาบ) จุดเน้นคือ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนได้ถูกต้อง เหมาะสม ตามมรณาทชาวพุทธ ในเรื่องมรณาทในการแต่งกาย มรณาทต่อองค์พระมหากษัตริย์ และ พระบรมวงศานุวงศ์ ศาสนพิธีในเรื่องพิธีทำบุญ และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในวันสำคัญทางพระพุทธ-ศาสนา

การเตรียมการจัดหลักสูตร

1. การวางแผนการจัดหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวถึงการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ครูหรือผู้บริหารจะต้องวิเคราะห์หลักสูตรว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนครั้งนี้ มีเป้าประสงค์ที่แท้จริงคืออะไร และสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนและชุมชนเพียงใด การนำหลักสูตรมาปรับใช้นั้น โรงเรียนต้องมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง วัสดุประกอบหลักสูตรและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จะจัดหาได้อย่างไร และโดยวิธีใด งบประมาณ อาคารสถานที่ที่มีเพียงพอหรือไม่ การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะทำโดยวิธีใด จึงจะเข้าใจหลักสูตรอย่างแท้จริง การนำหลักสูตรไปใช้แม้ว่าตัวหลักสูตรจะพัฒนาขึ้นมาดีเลิศเพียงใด ถ้าการใช้หลักสูตรขาดความเข้าใจ และความไม่พร้อม การพัฒนาหลักสูตรไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ อาจจะประสบความสำเร็จได้ยาก

2. การจัดทำแผนการสอน

สังข์ อุหรานันท์ (2532) กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอนเป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรให้ไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยการกำหนดกิจกรรมและเวลาไว้อย่างชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยลักษณะที่กล่าวมานี้ การจัดทำแผนการสอนจึงมักจะทำกันเป็นรายวิชา หรือเป็นรายชั้นเรียน แผนการสอนควรแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นแผนการสอนระยะยาว และอีกส่วนหนึ่งเป็นแผนการสอนระยะสั้น ซึ่งนำเอาแผนการสอนแต่ละส่วนของแผนการสอนระยะยาว มาขยายเป็นรายละเอียดสำหรับการสอนในแต่ละครั้ง แผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครู คือ

1. จะเป็นแนวทางในการสอน ซึ่งจะช่วยให้ความสะดวกแก่ครูผู้ใช้หลักสูตร สามารถดำเนินการสอนให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จะให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ในการช่วยเหลือ แนะนำ และติดตามผลการเรียนการสอน
3. จะเป็นแนวทางในการสร้างข้อทดสอบ เพื่อประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาสาระที่ได้สอนไปแล้ว

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวว่า การทำแผนการสอนนี้เปรียบเสมือนพิมพ์เขียว เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูได้วางแผนการสอน และจะช่วยให้สอนดีขึ้น เพราะครูได้มีโอกาสกำหนด จุดมุ่งหมายของบทเรียน หัวข้อสอนต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจเร็วขึ้น รวมทั้งการจัดเตรียม สื่อการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังเป็นหลักฐานให้ครู ทราบว่านักเรียนได้เรียนอะไรไปบ้างแล้ว และพร้อมที่จะเรียนอะไรต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยให้การ สอนติดต่อสัมพันธ์กัน ทั้งในวิชาเดียวกัน และกับวิชาอื่น ๆ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายสำคัญของการศึกษา ในปัจจุบัน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น แผนการสอนจึงเป็นสิ่งบอกแนวทางในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนแก่ครู เพราะในแผนการสอนจะบอกจุดประสงค์ เนื้อหาสาระ กระบวนการสอน การประเมินผล และกำหนดเวลาในการสอนไว้อย่างครบถ้วน การจัดทำแผนการสอนจึงเป็นสิ่ง สำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้

3. การเตรียมบุคลากร

สังค์ อุหรานันท์ (2532) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเตรียม บุคลากร เพื่อให้การใช้หลักสูตรดำเนินไปโดยสำเร็จลุล่วงตามจุดประสงค์ของหลักสูตร เพราะ การเตรียมบุคลากรเป็นงานที่สำคัญมาก ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือ ชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น การเตรียมบุคลากรเพื่อ การใช้หลักสูตรจะยิ่งมีความสำคัญและเป็นภาระหนักมาก ถ้าหากหลักสูตรที่จัดทำขึ้นมาใหม่นั้นเป็น หลักสูตรซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรเดิมโดยสิ้นเชิง แต่ถ้าหากเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยการ ปรับปรุงแก้ไขเพียงบางส่วน ภารกิจเกี่ยวกับการเตรียมบุคลากรก็จะไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนเท่าใด

การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตร อาจจะดำเนินการได้หลายวิธี เช่น อาจ ใช้วิธีการประชุมชี้แจง การอบรม การประชุมสัมมนา เผยแพร่ทางเอกสาร และสื่อมวลชนชนิด ต่าง ๆ ถ้าหากหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้นจะถูกนำไปใช้กับกลุ่มประชากรอย่างกว้างขวาง การเตรียม บุคลากรก็ควรจะได้ดำเนินการในหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อจะให้การกระจายข้อมูลเป็นไปอย่างกว้าง- ขว้าง และถึงกลุ่มผู้ใช้โดยทั่วถึงกัน ผู้บริหารสถานศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดเตรียมครู

โดยการส่งครู เข้ารับการอบรม ซึ่งจัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ และบางครั้งโรงเรียนอาจจะจัดให้มีการประชุมหรือฝึกอบรมภายในกลุ่มโรงเรียน หรือโรงเรียนของตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรและสามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวถึงการเตรียมครูหรือผู้สอนไว้ว่า ครูหรือผู้สอนนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะครูเป็นผู้นำเอาหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนกับผู้เรียนจริง ๆ ดังนั้นก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ ผู้ที่รับผิดชอบจะต้องเตรียมครูให้พร้อม ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การเตรียมครูผู้สอนอาจทำได้หลายวิธี เช่น การจัดประชุมสัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่อง นโยบาย จุดมุ่งหมายของการศึกษา โครงสร้าง รูปแบบ และข้อกำหนดต่าง ๆ ของหลักสูตร การอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเฉพาะเรื่อง การประชุมปฏิบัติการเพื่อฝึกทักษะที่จำเป็น เช่น การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การสอน วิธีสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นต้น

4. การจัดเตรียมหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร

สังข์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า เอกสารหลักสูตรเป็นเอกสารที่กล่าวถึงสาระของหลักสูตรโดยตรง ได้แก่ จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง และเนื้อหาสาระ ที่จัดไว้ในหลักสูตรนั้น ๆ ส่วนเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นเอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตร เพื่อให้การนำเสนอหลักสูตรไปใช้ได้ผลตามความมุ่งหมาย ซึ่งได้แก่ คู่มือครู แผนการสอน คู่มือประเมินผลการเรียน เป็นต้น

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า เอกสารหลักสูตร หมายถึง เอกสารที่แจกแจงรายละเอียด เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และนักเรียน ซึ่งเอกสารหลักสูตรจะแบ่งเป็น

1. เอกสารหลักสูตรสำหรับครู ได้แก่ แผนการสอน คู่มือหนังสือเรียน คู่มือประเมินผล
 2. เอกสารหลักสูตรสำหรับนักเรียน ได้แก่ หนังสือเรียน สมุดแบบฝึกหัด
- บัตรงาน

จะเห็นได้ว่า เอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร มีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้น ก่อนที่จะทำการสอนครูต้องเตรียมสิ่งเหล่านี้ไว้ให้พร้อม

5. การเตรียมสื่อการสอน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวถึงสื่อการสอนว่า คือวัสดุอุปกรณ์ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูและนักเรียนจะต้องทำ เพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งครูจะต้องจัดทำขึ้นและจัดหาไว้ให้เรียบร้อย

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523, อ้างในพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) ได้กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะ ไปยังผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตามจุดประสงค์การเรียนการสอน และตามจุดหมายของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2521, อ้างในพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) ได้กำหนดแนวทางในการเลือกสื่อการเรียนไว้ดังนี้

1. คำนึงถึงสื่อการเรียนที่จะนำไปใช้นั้นให้ข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง
2. คำนึงถึงคุณค่าในการเรียนรู้
3. เหมาะสมกับอายุ สติปัญญา และประสบการณ์ของผู้เรียน
4. ตระหนักถึงผู้ใช้อยู่เสมอ เพราะผู้ใช้ควรได้ประโยชน์มากกว่า
5. ศึกษาคู่มือประกอบการสอน
6. สื่อการเรียนนั้นช่วยสร้างปัญหาหรือแก้ปัญหาอย่างไรโดยหนึ่งหรือไม่
7. สื่อการเรียนที่นำมาใช้ส่งเสริมให้เกิดความคิดวิพากษ์วิจารณ์ และก่อ

ให้เกิดกิจกรรมร่วมกันในการเรียนการสอน

8. รู้จักวิธีการเก็บรักษาสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดีและใช้ได้นาน

การเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จได้ตามความมุ่งหมายหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับส่วนประกอบที่สำคัญหลายอย่าง แต่เครื่องมือที่จะช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนให้บรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ สื่อการสอน ซึ่งในปัจจุบันมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน

6. การเตรียมการนิเทศและติดตามผล

สังัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตร ควรจะได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเป็นการเพิ่มเติม และติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้อง มีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาก็จะได้หาทางแก้ไขให้ลุล่วงไป สำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร ก็อาจจะมีการดำเนินการให้คำแนะนำ และช่วยเหลือแก่ครูผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูได้ดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือนิเทศการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศ คือ เป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ใช่เป็นการคอยตรวจสอบเพื่อจับผิดแต่ประการใด โดยลักษณะเช่นนี้ ผู้นิเทศจำเป็นจะต้องสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับผู้รับการนิเทศ การดำเนินการนิเทศจะต้องดำเนินการไปด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยและความร่วมมือกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526, อ้างในพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียนสำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานบริหารและวิชาการ
2. เพื่อมุ่งใช้เหตุผลในการวินิจฉัยสั่งการด้วยวิจารณญาณ ให้สามารถหาทางเลือกในการตัดสินใจได้เที่ยงตรงต่อปัญหาและแก้ปัญหาได้ผลดี
3. เพื่อมุ่งให้ศึกษานิเทศก์และผู้รับการนิเทศ มีความเชื่อและศรัทธาว่าการติดต่อสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและอิสระ จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน
4. เพื่อมุ่งให้เกิดความร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดี
5. เพื่อมุ่งให้ได้สนองความต้องการของผู้รับการนิเทศ

6. เพื่อมุ่งปลูกฝังสร้างเสริมและรักษามนุษยสัมพันธ์อันดีภายในระบบงาน
7. เพื่อมุ่งให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้า

Carter V. Good (1995, อ้างในพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคคลอื่นที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษา ให้รู้จักวิธีการปรับปรุงงานสอนให้เกิดความเจริญงอกงามทางวิชาชีพทางการศึกษา ช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการเลือกและปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงวัสดุและเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอน และช่วยปรับปรุงการประเมินผลการสอน

ดังนั้น การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรจึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรจะช่วยให้การนิเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรเตรียมการนิเทศและติดตามผลไว้ล่วงหน้า ก่อนที่จะทำการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรต่อไป

การดำเนินการจัดหลักสูตร

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน คือพฤติกรรมร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ และประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการสอน

วิชชัย ชัยจิรฉายากุล (2526) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ กิจกรรมที่แสดงถึงความพยายามที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องราวที่กำหนดไว้ ซึ่งโดยปกติจะหมายถึงวิธีการสอนแบบต่าง ๆ และการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังพฤติกรรมทางด้านเจตลักษณะไปพร้อม ๆ กับพุทธิลักษณะ และปฏิบัติลักษณะ และได้กล่าวว่ากระบวนการเตรียมการสอนประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ กำหนดจุดมุ่งหมายการสอน ทดสอบพื้นฐานรู้เดิมก่อนสอน จัดกิจกรรมการสอน และประเมินผล

กรมวิชาการ (2520, อ้างในพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. จัดให้ครูได้ศึกษาหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร เพื่อเตรียมการสอน และจัดการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
2. สนับสนุนให้ครูใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ และลักษณะเนื้อหาวิชา ตลอดจนพัฒนาการของเด็ก
3. จัดโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนการสอนและสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน
4. ส่งเสริมให้มีการผลิตและการใช้อุปกรณ์การสอน โดยพยายามให้มีการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด
5. สนับสนุนให้มีการสอนซ่อมเสริม เพื่อช่วยเหลือแก่นักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน
6. กระตุ้นให้ครูเอาใจใส่ต่อการสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ และดูแลให้มีการปรับปรุงการสอนของครูให้เป็นไปตามแนวทางที่หลักสูตรกำหนด เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร
7. สนับสนุนให้ครูได้นำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
8. จัดให้มีการประชุมครูเพื่อวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน
9. ส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชั้นเรียน
10. พยายามลดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อให้ครูได้ใช้เวลาทำการสอนได้เต็มที่

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปว่ากิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ตามความมุ่งหมายของการสอน โดยครูจะใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ และการจัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

2. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2525, อ่างในลมัย จันตะยอค, 2535) ได้เสนอแนะแนวทางเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ ไม่ใช่ผู้สั่งการ และครูควรทำหน้าที่ประสานงาน รับรู้ในการจัดวางแผน รวมทั้งนโยบายต่าง ๆ

2. กิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ดำเนินงานยึดเป็นหลักในการทำงาน และเป็นขอบเขตของการดำเนินงาน

3. รูปแบบการจัดกิจกรรม มุ่งที่จะส่งเสริมพัฒนาตัวนักเรียนเป็นสำคัญ ฉะนั้น ต้องคำนึงถึงความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของนักเรียน โดยให้นักเรียนร่วมกิจกรรมแต่ละประเภทด้วยความสมัครใจ และได้ผลดี

4. การจัดกิจกรรมควรมีความสำคัญเท่าเทียมกับการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาควรพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในห้อง

ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2524) กล่าวถึงกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูและนักเรียนร่วมกันจัดทำขึ้นนอกเหนือไปจากกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้การเรียนการสอนตามประมวลการสอนในหลักสูตรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งช่วยให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมเสริมหลักสูตรย่อมต้องไม่มีการให้หน่วยกิตหรือคะแนนที่จะส่งผลให้นักเรียนสอบไล่ได้หรือตก

จากข้อความที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งครูผู้สอนควรได้มีการพิจารณาจัดกิจกรรมเสริมให้สอดคล้อง และเหมาะสม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันผู้บริหารโรงเรียนก็ควรดูแลเอาใจใส่ ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

3. การผลิตและการใช้สื่อการสอน

চার্জ বৃত্তি (2532) กล่าวถึงหลักในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน พอสรุปได้ดังนี้

1. ต้องตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ ถ้ามีการกำหนดจุดประสงค์ไว้ชัดเจน การเลือกสื่อการเรียนการสอนย่อมทำได้ง่าย
2. ต้องเหมาะสมกับวัยและพื้นฐาน ประสบการณ์ของผู้เรียน ตามปกติการจัดชั้นเรียนจะสอดคล้องกับวัยและเนื้อหาวิชา การจัดประสบการณ์ก็ยึดหลักเดียวกัน ถ้าจะให้ประสบการณ์ที่จัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จำเป็นต้องใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม
3. ต้องเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ผู้สอนควรศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียนแต่ละคน และควรเปิดโอกาสให้เขาได้เลือกสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสามารถ และความสนใจ และให้เป็นสิ่งที่พึงพอใจด้วย
4. ต้องเหมาะสมทั้งในด้านค่าใช้จ่ายและการปฏิบัติ
5. ต้องหาได้ง่าย

กรมวิชาการ (2536) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ซึ่งเน้นทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา ครูผู้สอนควรจะให้มีความสำคัญเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนที่จะนำมาใช้ โดยจะต้องพิจารณาเลือกสื่อมาใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน และนำมาใช้อย่างหลากหลาย ซึ่งสื่อการเรียนการสอน อาจจำแนก เป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. ประเภทสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออุเทศ คู่มือครู เป็นต้น
2. ประเภทโสตทัศนวัสดุ ได้แก่ ภาพ ภาพพลิก แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ วิทยูกระจายเสียง วิทยูโทรทัศน์ วิทยุทัศน์ หุ่นจำลอง ของจริง เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว สื่อการสอนที่ครูผู้สอนจะเลือกใช้ประกอบการเรียนการสอนนั้น จะต้องตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอน หาได้ง่าย และเหมาะสมกับสภาพและประสบการณ์ของผู้เรียน

4. การวัดผลและประเมินผลการเรียน

อุทุมพร ทองอุไทย (2520) ให้ความหมายว่า การวัด หมายถึง กระบวนการที่ตัวเลขหรือสัญลักษณ์จะถูกนำมาเกี่ยวข้องกับลักษณะของวัตถุ คน หรือ สิ่งที่จะวัด การวัดจึงต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. ต้องมีกลุ่มของวัตถุ หรือ คน
2. มีคุณสมบัติของลักษณะที่จะวัด
3. มีการกระทำโดยการให้ตัวเลข หรือสัญลักษณ์กับลักษณะวัตถุ
4. ต้องพิจารณาถึงธรรมชาติ ตลอดจนนำตัวเลขหรือสัญลักษณ์เหล่านั้นไปใช้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2522) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งของ หรือการกระทำใด ๆ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งหลักการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ต้องประกอบด้วย

1. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน พร้อมทั้งให้คำนิยามของสิ่งที่ต้องการวัดภายในขอบข่ายของเป้าหมายการศึกษา ในรูปพฤติกรรมของผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
2. เลือกแนวคิดและปรัชญาการวัดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ และสิ่งที่มุ่งจะวัดตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1

3. เลือกหรือสร้างเครื่องมือ หรือแบบสอบถามตามแนวคิดหรือปรัชญาการวัดในข้อ 2 เพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน และประสิทธิภาพของการสอน

4. การวัดผลการเรียนรู้ หรือการเรียนการสอน ที่จะให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุกด้านตามจุดประสงค์ของการสอน จำเป็นต้องใช้เทคนิคการวัดหลายวิธีประกอบกัน ไม่มีเทคนิคการวัดใดเพียงเทคนิคเดียวที่สามารถวัดความเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าของการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ครบทุกด้าน เพราะเทคนิคการวัดหรือเครื่องมือแต่ละประเภทมีข้อจำกัดในพฤติกรรมของผู้เรียน

5. การวัดผลการเรียนการสอน เป็นการวัดทางอ้อม และสิ่งที่วัดได้เป็นเพียงตัวอย่างของพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ หรือเจตคติของผู้เรียนเท่านั้น เพื่อความถูกต้องของสิ่งที่ต้องการวัด ผู้สอนจะต้องเลือกใช้เทคนิคหรือเครื่องมือที่เหมาะสมหลายประเภท และวัดหลาย ๆ ครั้ง เพื่อจะได้คะแนนพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างถูกต้อง

6. ผู้สอนควรตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อยของเทคนิคหรือเครื่องมือแต่ละประเภท เพื่อจะได้เลือกใช้เครื่องมือ หรือเทคนิคเหล่านั้นได้ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความถูกต้อง และแม่นยำของข้อมูลที่ได้ พร้อมทั้งหาทางป้องกัน และแก้ไขข้อผิดพลาดในการใช้เทคนิคหรือเครื่องมือแต่ละประเภท กล่าวคือ (1) ข้อผิดพลาดอันเนื่องมาจากการสุ่มตัวอย่าง (2) ข้อผิดพลาดจากเครื่องมือหรือกระบวนการใช้เครื่องมือหรือแบบสอบถาม (3) ข้อผิดพลาดจากการแปลความหมายของคะแนน

7. การแปลความหมายข้อมูลที่ได้ หรือคะแนนตามแนวของการวัด เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และแนวทางในการตัดสินใจอื่น ๆ เช่น การเลือกบุคลากร การปรับปรุงหลักสูตร เป็นต้น

กาญจนา คุณารักษ์ (2527) ได้กล่าวถึงการประเมินผลว่า มีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. เพื่อบ่งชี้ว่าผู้เรียนมีความรู้ เจตคติ และทักษะที่สำคัญเพียงพอหรือไม่
2. เพื่อวินิจฉัยจุดเด่น และจุดด้อยของผู้เรียน โดยสังเกตจากสัมฤทธิ์ผลที่แสดงออกมา
3. เพื่อบ่งชี้ระดับสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนแต่ละคน

กรมวิชาการ (2536) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียนการสอน ดังนั้น การวัดและประเมินผลจึงควรเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยครูจะต้องสังเกตและตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ หากพบข้อบกพร่องหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่พึงประสงค์ ก็สมควรซ่อมเสริมปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่ดีงาม สอดคล้องกับหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยจะต้องประเมินให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

การวัดและประเมินผลการเรียน จึงมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะผลที่ได้จากการวัดและประเมินผลนั้น เป็นสิ่งที่บอกให้ทราบว่าหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด ตลอดจนความพยายามต่าง ๆ ในอันที่จะส่งเสริมการเรียนการสอน บรรลุผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของครูต่อไป

การติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532, อ้างในพิบูลขวัญ ขวัญเมือง, 2535) กล่าวว่า การติดตาม หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจแก้ไขปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้ผลงานเป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และได้กล่าวถึงการประเมินผลว่า หมายถึง การตรวจสอบความก้าวหน้าของแผนงาน หรือโครงการ ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของแผนงานหรือโครงการนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น จึงเป็นกระบวนการบ่งชี้ ถึงคุณค่าของงานหรือโครงการว่า ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของงานหรือโครงการนั้นหรือไม่เพียงใด การติดตามประเมินผล มีประโยชน์ดังนี้

1. ทำให้ทราบปัญหา และความต้องการที่แท้จริง สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการพัฒนา
2. ทำให้วางแผนได้ตรงเป้าหมาย แก้ปัญหาได้ถูกจุด และพัฒนาได้ตรงตามนโยบาย
3. ช่วยให้ดำเนินการตามแผนได้ราบรื่น สามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรค ได้ผล หรือปรับแผนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
4. ทำให้ทราบผลการดำเนินงานตามแผน และโครงการอย่างชัดเจน อะไรประสบผลสำเร็จแล้ว อะไรยังต้องทำต่อไป จำนวนเท่าไร อันจะเป็นข้อมูลไปสู่การตัดสินใจไปสู่สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ ซึ่งเป็นการวนครบวงจร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชุตินา อ่อนละม้าย (2529) ได้วิจัยเรื่อง "สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" กลุ่มตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้สอน และนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ด้านจุดประสงค์ ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความเห็นว่า มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ด้านเนื้อหาวิชา นักเรียน ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความเห็นว่า เป็นประโยชน์ มีส่วนส่งเสริมทัศนคติ ค่านิยม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านการเรียนการสอน นักเรียนมีความเห็นว่า ผู้สอนมีวิธีสอนและบุคลิกภาพที่ดี ผู้สอนมีความรู้ดี และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อนักเรียน สำหรับปัญหาในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ในด้านการเรียนการสอน มีปัญหามากคือ ผู้สอนมีวุฒิไม่ตรงกับวิชาที่สอน

นุชิต ศรีอาจ (2530) ได้วิจัยเรื่อง "การใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9" ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 9 ที่เปิดสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในปีการศึกษา 2529 จำนวน 66 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลคือผู้บริหารและครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติในการใช้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ในด้านการเตรียมบุคลากร และการจัดครูเข้าสอน โรงเรียนมีการสำรวจความพร้อมของครู และจัดครูที่มีความรู้และทักษะในการสอนพุทธศาสนาเข้าสอน ด้านการบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน คือเอกสารประกอบหลักสูตร โรงเรียนจัดหาด้วยวิธีการรับจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง สื่อการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จัดให้มีการสำรวจความต้องการ และสนับสนุนส่งเสริมการผลิตสื่อการสอนด้วยการให้งบประมาณในการผลิต ห้องสมุดและสถานที่ใช้ในการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ครูใช้ห้องสมุดในการค้นคว้า และใช้ห้องเรียนธรรมดาสอน ด้านการนิเทศและติดตามผล การใช้หลักสูตร ผู้นิเทศส่วนใหญ่ คือหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา โดยวิธีการประชุมชี้แจง ให้ศึกษาเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ด้านการวางแผนการสอน ผู้สอนเตรียมการสอนทุกครั้ง มีการจัดทำแผนการสอนด้วยตนเอง ด้านเทคนิคและวิธีสอน ครูส่วนใหญ่สอนด้วยวิธีการบรรยาย ครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความสามารถในการเลือกวิธีสอน และยังไม่มีความชำนาญในการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ด้านกิจกรรมเสริมการเรียนการสอน มีการจัดกิจกรรมเสริมเฉพาะที่เห็นว่าสำคัญ เช่น กิจกรรมตามโอกาสต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ด้านการวัดและประเมินผล ครูผู้สอนมีการชี้แจงจุดมุ่งหมาย หลักเกณฑ์ และวิธีการวัดผลให้นักเรียนทราบ การวัดและประเมินผลส่วนใหญ่เน้นด้านความรู้ ความจำ การนำไปใช้ และเจตคติ ด้วยการใช้แบบทดสอบ สำหรับปัญหาการใช้หลักสูตร มีปัญหาที่สำคัญคือ ครูผู้สอนได้รับการอบรมไม่ครบทุกคน ขาดครูที่มีความรู้และทักษะในการสอน เอกสารประกอบหลักสูตรไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรในการนิเทศและติดตามผล ขาดอุปกรณ์การสอน ความพร้อมในการจัดกิจกรรมเสริมมีน้อย งบประมาณไม่เพียงพอ ครูยังไม่สามารถวัดผลให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2519) ได้วิจัยเรื่อง "ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า จำนวนนักเรียนมากเกินไป ขาดเอกสารประกอบการเรียนการสอน นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม ครูไม่ได้ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน และมีบุคลิกภาพไม่เหมาะสม

เชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2529) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" กลุ่มตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย ครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ทั่วประเทศ จำนวน 281 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการใช้หลักสูตร จำนวนหน่วย การเรียน และอัตราเวลาเรียนไม่เหมาะสมกับปริมาณเนื้อหาวิชา และครูขาดแคลนเอกสาร ประกอบหลักสูตร ปัญหาด้านเนื้อหาวิชา การสอนเนื้อหาให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์ทำได้ยาก และ มุ่งเน้นความรู้ความจำมากกว่าการนำไปปฏิบัติ ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการวิเคราะห์ พระพุทธประวัติ พระพุทธคุณ และพระพุทธจริยา โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาปฏิบัติ ปัญหาด้านการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน ครูขาดความรู้และประสบการณ์ในการสอน ครูไม่มีพื้นความรู้และความ เข้าใจในการสอน มีความเคยชินกับการสอนแบบบรรยาย นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชา การกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนทำได้ยาก ขาดสื่อการสอนและแหล่ง วิชาการ ครูไม่ได้รับการเตรียมตัวสำหรับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการวัดและ ประเมินผล ไม่สามารถวัดและประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และการสอนให้บรรลุ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ทำได้ยาก

จากสาระสำคัญของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการ ศึกษาในเรื่องการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนโครงการขยาย โอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีกรอบ แนวคิดการวิจัย ในเรื่องต่อไปนี้

1. การเตรียมการจัดหลักสูตร
 - 1.1 การวางแผนการจัดหลักสูตร
 - 1.2 การจัดทำแผนการสอน
 - 1.3 การเตรียมบุคลากร
 - 1.4 การจัดเตรียมหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร
 - 1.5 การเตรียมสื่อการสอน
 - 1.6 การเตรียมการนิเทศและติดตามผล

2. การดำเนินการจัดหลักสูตร
 - 2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.2 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
 - 2.3 การผลิตและ การใช้สื่อการสอน
 - 2.4 การวัดและประเมินผลการเรียน
 - 2.5 การนิเทศและติดตามผล
3. การติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร
 - 3.1 การติดตามประเมินผลการเตรียมการจัดหลักสูตร
 - 3.2 การติดตามประเมินผลการดำเนินการจัดหลักสูตร
4. ปัญหาการจัดหลักสูตร ในด้าน
 - 4.1 การเตรียมการจัดหลักสูตร
 - 4.2 การดำเนินการจัดหลักสูตร
 - 4.3 การติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย